

Työväenliike Heinolassa 1891-2001

Nämä sivut ovat lyhennelmä 2001 ilmestyneestä Jouko Heinosen kirjoittamasta Työväenliikettä Heinolassa Kolmella vuosisadalla 1891-2001 kirjasta.

Kirjaa saa:

sähköposti: niilo.virkkunen@phnet.fi puhelin: 0400 496 381

Yleistä

Suomeen alkoi syntyä ammattiyhdistyksiä 1880-luvulla lähinnä käsityöläisten piiriin. Maahan perustettiin tehtaita ja samalla syntyi palkkatyöllä elantonsa saava työväenluokka. Ensimmäinen työväenyhdistys perustettiin Helsinkiin 1883. Aluksi yhdistyksiä perustettiin suurimpiin kaupunkeihin. 1893 Helsingissä perustettiin työväenyhdistysten keskusjohdoksi Suomen työväen valtuuskunta, joka keskittyi ajamaan äänioikeuden hankkimista työväestölle, 10 -tuntista työpäivää ja yleistä koulupakkoa.

Yhdistyksen perustaminen

”Muutamat asiata harrastavat” kehottivat 15.12.1891 työväenyhdistyksen perustamista kannattavia kaupunkilaisia kokoontumaan Heinolan majataloon joulukuun 17. päivänä klo 17.00. Tämän kokouksen avasi räätälimestari Antero Laurikainen. Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin tohtori K. Heino (Lindroos) ja sihteeriksi J.W. Stenberg. Kokous valitsi komitean laatimaan sääntöjä ja kutsumaan koolle perustavan kokouksen. Kuvernöörin virasto vahvisti säännöt 13.5.1892. Kokous pidettiin 18.9.1892, mutta perustamispäätöstä ei pöytäkirjaan kirjattu. Näin ollen 17.12.1891 pidettyä kokousta on pidettävä yhdistyksen perustamiskokouksena. Yhdistyksen toiminta lähti käyntiin vilkkaasti ja jo vuoden päästä jäsenenä oli 57 miestä ja 25 naista. Samaan aikaan Heinolan kaupungin asukasmäärä oli n. 1300. Yhdistys järjesti aktiivisesti iltamia ja arpajaisia.

Liittyminen sosialidemokraattiseen puolueeseen

Keväällä 1902 pohdittiin liittymistä Suomen Työväenpuolueeseen. Päätös liittymisestä tehtiin kesäkuussa 1902.

Omat toimitilat

Omien toimitilojen hankkiminen tuli ensimmäistä kertaa puheeksi 1897, jolloin asetettiin komitea valmistelemaan asiaa. Ensimmäiseksi toimitilaksi vuokrattiin postiljooni Ruuthilta huoneisto vuonna 1903. Jo 1.6.1904 yhdistys sai haltuunsa maisteri Collianderin perillisiltä 9950 markan hintaan ostetun Pohjois-Puistokadun varrella olevan talon tontteineen. Varat hankkeeseen oli kerätty arpajaisia järjestämällä. Tontille rakennettiin uudet ja isommat tilat siten, että jo 1908 elokuussa siellä voitiin järjestää kesäjuhlat vielä keskeneräisissä tiloissa. Syyskuussa 1908 talo

valmistui lopullisesti.
jäseniä vapunaattona 1905. (Kuva: Heinolan kaupunginmuseo)

Työväenyhdistyksen

Kansalaisota

26.1.1918 työväentalolla pidetyssä kokouksessa paikalliset aktiivit Erik Sirén, August Tyytyväinen, Arttur Paasonen ja Hjalmar Paasonen kehottivat miespuolisia osanottajia lähtemään joukolla Lahteen Punakaartin Lahden rykmentin perustavaan kokoukseen. Kansalaisota syttyi seuraavana päivänä 27.1.1918. Lahden esikunta määräsi kaikki työväenyhdistyksen miehet lahteen. Työväenyhdistyksen riitaisessa kokouksessa löytyi vain yksi vapaaehtoinen. ja lopulta päätettiin lähettää 25 perheetöntä miestä. Valkoiset hyökkäsivät n. 500 miehellä Heinolaan aamulla 28.2.1918. Kaupunkia puolusti E. Sivénin johdolla n. 200 punakaartilasta jotka olivat puolustusasemissa kaupunkia ympäröivillä harjuilla. Molemmilta puolilta kuoli parikymmentä miestä ja haavoittui 50-60. Kaupunkiin perustettiin miliisilaitos ja vallankumousoikeus. Punaiset alkoivat poistua Heinolasta 7.4. lähtien ja lopullisesti he poistuvat kaupungista 20.4. Perääntymisvaiheessa käytiin vielä taistelu Vierumäellä, jossa lienee kuollut n. 200 punaista ja 50 valkoista. Valkoiset teloittivat Heinolassa ja pitäjässä 34 henkeä. Heinolassa säilytettiin keväällä noin 200 punavankia. Eri leireillä heinolaisia menehtyi 9. Heinolaisia valkoisia kuoli taisteluissa 2, murhattiin 2 ja harhaluoteihin menehtyi 3.

Kommunistien haltuun

Kansalaisodan jälkeen yhdistyksen toiminta käynnistyi uudelleen kesällä 1919. Työväentalokin saatiin omaan haltuun syksyyn mennessä. 1929 yhdistys päätti rakentaa uuden 2-kerroksisen työväentalon vanhan talon paikalle. Hanke ei kuitenkaan ehtinyt toteutua. Poliitiikka näkyi yhdistyksen toiminnassa oikeastaan vain Tiedonantajaan annetuissa vappu- ja uudenvuodenilmoituksissa. Poliittinen kanta näkyi myös lukusaliin tulleesta Suomen Työmies-lehden palauttamista koskeneessa kiistassa, jonka palauttamisen hyväksyneet voittivat. Heinäkuussa 1929 johtokunta päätti esittää liittymistä Suomen Työväen Raittiusliittoon. Ero puolueesta oli tämän jälkeen lopullinen. Maaherran virasto määräsi työväentalon suljettavaksi heinäkuussa 1930. Yhdistys piti pöytäkirjojen mukaan viimeisen kokouksensa 5.6.1930. Puheenjohtaja Sulo Lehto poistui paikkakunnalta samoin kuin sihteeri Sulo Lehtinen ammuttuaan poliisikonstaapeli Iivar Kokkosen. Yhdistyksen johtokunnan jäsenet Kalle Salminen ja Emil Salo haastettiin oikeuteen vastaamaan yhdistyksen lakkauttamisvaatimukseen maaherran määräyksestä. Lakkauttamispäätös annettiin 19.10.1931. Siinä raskauttaviksi syiksi todettiin liittyminen Työväen Raittiusliittoon, ja sallimalla alajärjestöksi lakkautettuja yhdistyksiä. Yhdistyksen toimihenkilöt todettiin kommunisteiksi.

Sosialidemokraatit perustavat uuden yhdistyksen

Heinolan kaupungin sosialidemokraattinen työväenyhdistys hyväksyttiin yhdistysrekisteriin 30.11.1930. Yhdistys ilmoittautui lakkautetun Heinolan Työväenyhdistyksen omaisuuden oikeuden omistajaksi. Tähän ei suostuttu, vaan kaupunki myi talon huutokaupalla 150 000 matkan hintaan suojeluskunnan kannatusyhdistykselle Kodinsuojalle 25.10.1932. Syksyllä 1939 alkanut sota aiheutti katkoksia yhdistyksen toiminnassa, joskin uusia jäseniä liittyi myös tänä aikana. Kokouksia pidettiin harvakseltaan Oululaisen kahvilassa ja ravintola Kultaisessa kiulussa. 1943 yhdistys päätti kääntyä muiden mukana sos. dem. eduskuntaryhmän puoleen anomuksella lainsäädäntöteitse palauttaa kaikki työväentalot entisille omistajilleen. Kun eduskunta hyväksyi 1946 lain jolla talot palautettiin SKDL:n ja SDP:n jäsenjärjestöille, oli Heinola yksi niistä paikkakunnista jossa alkuperäisen omistajan määrittely oli vaikeaa. Asia ratkesi työväenyhdistyksen hyväksi vasta

1.11.1948.

Yhdistyksen pitkä-aikaisin toimitila Kisakulma.

Heinolan keskeinen vaikuttaja

Heinolan alueliitos 1950 muutti myös työväenyhdistyksen toimintapiiriä tuodessaan mukanaan vasemmistoenemmistön. 1953 yhdistyksen puheenjohtajana aloittanut Paavo Ilosta tuli kaupungin keskeisiä poliittisia vaikuttajia. Vuoden 1951 lopussa yhdistykseen kuului 107 miestä ja 57 naista sekä 18 osittain maksanutta jäsentä. Työväentaloa korjattiin säännöllisesti ja sen salia saatiin vuokrattua mm. koulujen liikuntatilaksi.

Vuokratalot rakenteille

1960-luvun alussa rakennettiin kiivaasti vuokra-asuntoja työväentalon taakse. Ensimmäinen vuokratalo ja voimailuhalli valmistuivat tammikuussa 1962. Rakennushankkeita jatkettiin 1970-luvulle jolloin yhdistyksen toimitilat siirtyivät rakennetun A-taloon jonka harjannostajaiset olivat 10.2.1970. Viimeinen neljästä talosta valmistui puretun Kisakulman paikalle 31.5.1972. Tämän jälkeen yhdistyksellä oli vuokrattavana 94 asuntoa.

Hajaannuksen vuodet

1975 yhdistyksen jäsenmäärä oli 375 henkeä. Vapaaajäsenten osuus oli kasvussa, mikä kertoi jäsenten ikääntymisestä. Jo vuoden 1970 lopulla yhdistyksen johtokuntaan tuli tieto valtuustoryhmän sisäisestä erimielisyydestä. Valtuustoryhmä esitti O. Vihkon erottamista sen jäsenyydestä. Johtokunta ja yhdistyksen kokous totesivat valtuutettu Vihkon toiminnassaan

räikeästi poikenneen kunnallispoliittisista ohjeista ja valtuustoryhmän ohjesäännöstä ja antoi hänelle ankaran varoituksen. Samalla todettiin, että jos ryhmän vastainen toiminta jatkuu, niin erottamispäätös tulee voimaan välittömästi. Vihko katsoi, ettei päätös poistanut ryhmän sisäisiä erimielisyyksiä ja niin perustettiin uusi yhdistys johon siirtyi 20 yhdistyksen jäsentä. Tämän vuoksi 26.9.1971 perustettiin kunnallisjärjestö johon kaikki yhdistykset Heinola sos.dem. työväenyhdistys, Heinolan seudun sos.dem. yhdistys ja Heinolan sos.dem. nuoret liittyivät. Vuosikymmenen puolivälissä yhdistyksen sisällä kuohui taas. Kiistaa käytiin eduskuntavaaleihin 1975 asetettujen yhdistyksen ehdokkaan Pauli Sivosen ja kunnallisjärjestön asettaman ehdokkaan Veikko Kilpilammen tukiryhmien välillä. Vaaleissa Kilpilampi sai 2091 ääntä ja Sivonen 1263 ääntä. Vaalien jälkeen Heinolaan perustettiin Jyrängönvirran sos.dem. yhdistys. Yhdistyksestä sinne siirtyi 19 jäsentä. Heinolan seudun sos.dem. yhdistys liittyi Jyrängönvirran sos.dem. yhdistykseen 1981.

Kuukausikokous 12.9.1973. Alustamassa (vas.)

kansanedustaja Salme Myyryläinen.

Kohti vakaampia aikoja

Vuonna 1991 eduskuntavaaleihin yhdistys nimesi ehdokkaaksi Erja Lahikaisen, joka tulikin valituksi. Yhdistyksen vuokratalot erotettiin yhdistyksen tilinpidosta ja sen osakkeet siirrettiin 1996 perustetulle säätiölle. Jyrängönvirran sos. dem. yhdistys liittyi Heinolan sos.dem. työväenyhdistykseen 1992 ja samalla voitiin lakkauttaa kunnallisjärjestö. Kun vielä Heinolan maalaiskunnan työväenyhdistys lopetti toimintansa syksyllä 1998 ja sen jäsenistö siirtyi yhdistykseen, voitiin viettää 110-vuotis juhlia 2001 yhdessä. Tällöin valmistu myös Jouko

Heinosen kirjoittama yhdistyksen historiikki.

Erja Lahikainen.

Laajaa harrastustoimintaa yli 100 vuotta

Yhdistyksen toiminnan aikana on sen siipien suojaan kuulunut useita erilaisia harrastusryhmiä. Alkuaikojen toimintaan kuului oleellisesti erilainen ohjelma ja huvitoiminta arpajaisineen ja tansseineen. Toimintaa pyöritettiin huvitoimikunnan toimesta. Työväen teatteri perustettiin, Liikuntaa harrastettiin yhdistyksen perustamassa Raatajat –nimisessä urheiluseurassa, jonka tilalle perustettiin 1910 V- ja U-seura Ryhti, jossa toimi myös yhdistyksen ulkopuolisia jäseniä. Pisimpään toimi 1945 perustettu sekakuoro jonka pitkäaikaisena johtajana toimi Niilo Virkkunen. Kuoro teki konserttavierailuja myös ulkomaille. Myös muut kulttuurin alueet ovat olleet merkittävä osa

yhdistyksen toiminnassa. Näytelmäkerhot, laulu-, kisälli- ja lausuntaesitykset ovat kuuluneet oleellisina osina yhdistyksen juhliin. Naisten vanhojen tanssien tanssiryhmä Karoliinat järjesti useita tanssi-iltamia 1960-luvulla.

Yhdistyksen sekakuoro 1972 johtajana Niilo Virkkunen.

Karoliinojen tanssi-iltamat 1966 vanhalla työväentalolla Kisakulmalla.